

Héraðsdómur Reykjavíkur

Dómur 12. mars 2020

Mál nr. E-132/2019:

1924 ehf.

(Reimar Snæfells Pétursson lögmaður)

gegn

Seðlabanka Íslands

(Ástríður Gísladóttir lögmaður)

Dómur

Mál þetta, sem dómtekið var 16. janúar 2020, höfðaði 1924 ehf., Öldugötu 4, Reykjavík, hinn 27. desember 2018, á hendur Seðlabanka Íslands, Kalkofnsvegi 1, Reykjavík.

Stefnandi gerir þær dómkröfur aðallega að stefndi greiði honum 89.459.562 krónur, til vara 43.630.362 krónur, og til þrautavara 31.376.924 krónur, í öllum tilvikum auk dráttarvaxta skv. 1. mgr. 6. gr. laga nr. 38/2001 um vexti og verðtryggingu frá 4. október 2016 til greiðsludags. Þá krefst stefnandi málskostnaðar.

Stefndi krefst aðallega sýknu af öllum dómkröfum stefnanda, en til vara þess að stefnukröfur verði lækkaðar verulega. Þá er krafist málskostnaðar.

Aðalmeðferð máls þessa fór fram samhliða aðalmeðferð í máli nr. E-130/2019, sem Rask ehf. höfðaði gegn stefnda vegna sambærilegra málsatvika.

I

Helstu málsatvik og ágreiningsefni

Mál þetta á rót að rekja til afskipta sem stefndi hóf af greiðslum Klakka ehf. (áður Exista ehf., hér eftir „Klakki“) til stefnanda á grundvelli nauðasamnings Klakka sem staðfestur var með úrskurði Héraðsdóms Reykjavíkur 10. október 2010.

Eins og kunnugt er voru fjármagnshöft innleidd hér á landi í kjölfar efnahagsbruns í nóvember 2008. Með ákvæði til bráðabirgða í lögum nr. 134/2008, sem breyttu lögum nr. 87/1992 um gjaldeyrismál, fékk stefndi heimild til að setja reglur, sem m.a. takmörkuðu eða stöðvuðu tímabundið nánar tilgreinda flokka fjármagnshreyfinga og gjaldeyrisviðskipti sem þeim tengdust til og frá landinu. Með lögum nr. 127/2011

voru reglur um gjaldeyrismál, sem stefndi hafði fram til þessa sett á grundvelli ákvæðis til bráðabirgða, lögfest samhliða því að áætlun um losun gjaldeyrishafta var kynnt.

Stefndi fer með framkvæmd og eftirlit samkvæmt lögum nr. 87/1992 og hefur m.a. heimild til að leggja á stjórnvaldssektir vegna brota gegn 13. gr. a– 3. gr. n í lögnum um bann við fjármagnshreyfingum og gjaldeyrisviðskiptum eða reglum sem settar eru á grundvelli þeirra.

Með lögum nr. 17/2012, um breytingu á lögum nr. 87/1992, var felld úr gildi undanþága sem hafði verið í gildi þess efnis að fjármagnshreyfingar á milli landa í innlendum gjaldeyri vegna greiðslu á kröfum úr þrotabúi og greiðslu sammingskraftna samkvæmt nauðasamningi væru undanþegnar banni 3. mgr. 13. gr. b í lögnum. Lagabreytingin hafði í för með sér takmarkanir á greiðslum Klakka ehf. til erlendra kröfuhafa samkvæmt ákvæðum nauðasamnings félagsins. Voru greiðslur til erlendra kröfuhafa því eftir lagabreytinguna millifærðar á reikning í vörslu Klakka, í samræmi við ákvæði nauðasamningsins, þar sem ráð hafði verið gert fyrir því að til slíkrar lagabreytingar gæti komið.

Stefndi bendir á að við þessar aðstæður hafi aðþrengdir erlendir kröfuhafar Klakka verið reiðubúnir til að selja kröfur sínar á verulegum afslætti og þannig hafi skapast umtalsverð hagnaðarvon.

Stefnandi, sem áður hét P153 ehf., kveðst á þeim tíma er máli skiptir hafa verið íslenskt dótturfélag norska félagsins Nornes AS („móðurfélagið“ eða „Nornes“). Fyrir liggur að Nornes keypti kröfur á hendur Klakka af erlendum kröfuhafa, Basway Corp., sem skráð er á Bresku Jómfrúaeyjum (Tortóla) í janúar 2015, og framseldi þær strax til stefnanda, eins og hér segir.

Með lánasamningi, 5. janúar 2015, lánaði Nornes stefnanda réttindi í Klakka, þ.e. kröfur að nafnvirði 2.018.717.177 krónur, hlutafé að nafnvirði 277.928.676 krónur og áunna vörslufjárinneign að fjárhæð 380.250.360 krónur. Framsal krafna samkvæmt þessu staðfesti sérstakur umboðsmaður af hálfu Klakka 20. janúar s.á. Lánið er tegundarákveðið og til endurgreiðslu 31. janúar 2025. Lýsir stefnandi því svo að hann eigi í lok lánstímans að skila sömu réttindum til Nornes, að sama nafnvirði, en þó þannig að ekki sé gerður greinarmunur á réttindum á hendur Klakka eftir flokkum. Stefnandi muni því þurfa, eftir því sem nafnverð krafna hans lækkar við endurgreiðslur Klakka, að kaupa á markaði réttindi í Klakka til að standa skil á láninu. Endanlegur kostnaður stefnanda af láninu sé því óviss.

Með tölvubréfi 2. júlí 2014 upplýsti Klakki stefnda um fyrirhugaða greiðslu til íslensks framsalshafa í kjölfar kröfuhafaskipta að nauðasamningskröfum frá erlendum kröfuhöfum. Stefndi kallaði þegar eftir upplýsingum frá Klakka og fékk 3. s.m. það svar að um Rask ehf. væri að ræða og afrit af tilkynningu um kröfuhafaskiptin. Boðuð greiðsla til stefnanda mun hafa farið fram 7. s.m.

Með tölvubréfi 6. október sama ár upplýsti Klakki stefnda um að á ný hefði borist tilkynning um kröfuhafaskipti þar sem íslenskur lögaðili væri framsalshafi og væri um að ræða framsal milli sömu aðila og fyrr, þ.e. Basway og Rasks ehf. Fyrirhugað væri að inna af hendi greiðslu til hins innlenda framsalshafa, sem óheimilt hefði verið að inna af hendi til fyrri eiganda.

Með tölvubréfi til Klakka 10. s.m. benti starfsmaður stefnda á að takmarkanir skv. 13. gr. b í lögum nr. 87/1992 tækju til flutnings þeirra fjármálagerna sem kröfuhafar í Klakka hefðu fengið afhenta í kjölfar nauðasamnings félagsins og „því ljóst að án sérstakrar undanþágu frá Seðlabankanum eru flutningar á þeim milli innlendra og erlendra aðila óheimilir“. Tekið var fram að bankinn hvetti til „sérstakrar varkárni“ í þeim tilvikum þar sem kröfuhafaskipti hefðu átt sér stað milli innlendra og erlendra aðila, þar sem slíkar fjármagnshreyfingar á milli landa væru „óheimilar án sérstakrar undanþágu frá lögum um gjaldeyrismál“. Því bréfi svaraði forstjóri Klakka 13. s.m. þar sem m.a. kom fram að Klakki teldi sér skylt að greiða út fjármuni til innlendra framsalshafa ef tilkall til frestaðra nauðasamningsgreiðslna vegna fjármagnshafta hefði færst frá erlendum aðila til innlends vegna aðilaskipta að kröfu. Boðuð greiðsla til stefnanda mun hafa farið fram 14. s.m.

Með tölvubréfi 26. janúar 2015 tilkynnti Klakki enn á ný um fyrirhugaða greiðslu, nú til stefnanda annars vegar og Rasks ehf. hins vegar, í tilefni kröfuhafaskipta að nauðasamningskröfum. Var tekið fram að þar sem framsalshafar væru innlendir lögaðilar bæri Klakka, samkvæmt nauðasamningi félagsins, að inna af hendi greiðslu sem óheimilt hefði verið að inna af hendi til fyrri, erlendra, eigenda. Með tölvubréfinu fylgdi greinargerð stefnanda til Klakka til útskýringar á lögskiptum milli framseljanda og framsalshafa.

Samkvæmt gögnum málsins átti starfsmaður stefnda símtal við forstjóra Klakka þann 28. janúar 2015 og fylgdi því eftir með tölvubréfi síðar sama dag, þar sem tekið var fram að stefndi hefði áður bent á að fjármagnshreyfingar milli landa í innlendum gjaldeyri væru óheimilar samkvæmt 13. gr. b í lögum nr. 87/1992 og að í framsali kröfu

í íslenskum krónum frá erlendum aðila til innlends aðila fælist fjármagnshreyfing á milli landa í innlendum gjaldeyri. Lántökur og lánveitingar í innlendum gjaldeyri milli innlends og erlends aðila innan samstæðu væru einnig takmarkaðar af banni sama lagaákvæðis. Í 13. gr. g í lögunum fælust tilteknar takmarkaðar undanþágur frá þessu banni, en bent var á athugasemd að baki því ákvæði úr greinargerð með frumvarpi er varð að lögum nr. 127/2011 um breytingu á lögum nr. 87/1992. Var ítrekað að bankinn hvetti til „sérstakrar varkárni“ í þessum efnunum. Þá var tekið fram að bankinn kynni að taka viðskipti af því tagi sem lýst var til rannsóknar, þar á meðal þátt er varðaði greiðslur á grundvelli slíkra viðskipta og hlutdeild annarra aðila.

Í framhaldi ákvað Klakki að inna ekki fyrirhugaða greiðslu af hendi til stefnanda og Rasks ehf.

Með bréfi, dags. 2. febrúar 2015, var stefnanda tilkynnt að stefndi hefði ákveðið að taka til rannsóknar ætluð brot félagsins gegn ákvæðum laga um gjaldeyrismál vegna framsals krafna Nornes til stefnanda á nauðasamningskröfum á hendur Klakka. Var óskað upplýsinga og gagna frá stefnanda, sem veitt voru með bréfi lögmanns stefnanda 13. s.m.

Með bréfi, dags. 5. mars 2015, var lögmanni stefnanda tilkynnt um niðurstöður rannsóknar stefnda og leiðbeint um andmælarétt. Var niðurstaða stefnda sú að stefnandi hefði brotið gegn 13. gr. b og 13. gr. g í lögum nr. 87/1992, með því að fá framseldar nauðasamningskröfur frá Nornes. Til stæði að ákveða hvort lögð skyldi á stjórnvaldssekt vegna háttseminnar. Bent var á heimild stefnda til þess að ljúka máli með sátt.

Degi síðar, 6. mars 2015, tilkynnti Klakki stefnanda bréflega að félagið hefði sent stefnda beiðni um leiðbeiningar á grundvelli 7. gr. stjórnslulaga, og óskaði afstöðu bankans til þess hvort greiðslur frá Klakka í samræmi við kröfur stefnanda færu í bága við ákvæði laga um gjaldeyrismál. Á meðan afstaða bankans lægi ekki fyrir liti Klakki svo á að raunverulegur vafi væri uppi um lögmæti greiðslu á kröfu stefnanda og að Klakka væri heimilt, með vísan til 5. gr. nauðasamningsins, sbr. og gr. 13.1 og 13.2, að halda eftir greiðslu þar til þeim vafa hefði verið eytt.

Með bréfi stefnda til Klakka, dags. 10. mars 2015, svaraði stefndi framangreindri beiðni Klakka, dags. 5. mars s.á., um afstöðu og leiðbeiningar. Í bréfinu var ítarlega fjallað um túlkun stefnda á ákvæðum 13. gr. b og 13. gr. g í lögum nr. 87/1991. Þá sagði þar m.a.:

„Aðilaskipti á kröfum samkvæmt nauðasamningi þar sem framseljandi er erlendur aðili og framsalshafi er innlendur aðili eru háð takmörkunum laga nr. 87/1992, um gjaldeyrismál, líkt og áður segir. Hafi erlendur kröfuhafi Klakka ehf. framselt kröfu samkvæmt nauðasamningi til innlends aðila, í formi tegundarákveðins láns, er ljóst að slík ráðstöfun brýtur í bága við 13. gr. b. og 13. gr. g. laga nr. 87/1992, um gjaldeyrismál. Þannig getur innlendur aðili ekki leitt rétt sinn til greiðslu af slíku kröfuframsali þar sem hann hefur ekki eignast lögmæta kröfu á hendur Klakka ehf. Af framangreindu leiðir að erlendi aðilinn er enn réttmætur eigandi kröfunnar og telst félagið í raun vera að standa skil á endurgreiðslu krafna hins erlenda kröfuhafa. Slíkar greiðslur fela í sér fjármagnshreyfingar á milli landa sem takmarkaðar eru samkvæmt 13. gr. b. laga nr. 87/1992, um gjaldeyrismál.“

Þá sagði m.a. í niðurlagi bréfsins:

„Að öllu framangreindu virtu er ljóst að afstaða Seðlabankans til framangreindra fyrirspurna yðar f.h. Klakka ehf., er sú að framsal á kröfum samkvæmt nauðasamningi frá erlendum aðila til innlends aðila með láni innan samstæðu gangi gegn ákvæðum laga nr. 87/1992, um gjaldeyrismál, og að Klakka ehf. sé óheimilt að greiða fjármuni á reikning í eigu innlends aðila sem eignast hefur kröfu með ólögmætum hætti, enda getur innlendur aðili ekki byggt rétt á slíku framsali. Af því leiðir að erlendi aðilinn er enn réttmætur eigandi kröfunnar. Af framangreindu tilefni áréttar Seðlabankinn að útgreiðslur til erlendra kröfuhafa í innlendum gjaldeyri eru takmarkaðar af ákvæðum laga nr. 87/1992, um gjaldeyrismál.“

Með bréfi stefnda, dags. 13. mars 2015, var Klakka tilkynnt um upphaf rannsóknar stefnda á máli þar sem til skoðunar væru ætluð brot Klakka gegn lögum um gjaldeyrismál vegna útgreiðslna félagsins í tengslum við nauðasamning Klakka. Með bréfi 5. júní s.á. var félaginu tilkynnt um niðurstöður rannsóknar og leiðbeint um andmælarétt. Andmælabréf Klakka er dagsett 6. júlí 2015. Með bréfi, dags. 15. mars 2016, tilkynnti stefndi Klakka að málið hefði verið fellt niður, að teknu tilliti til andmælanna.

Stefnandi sendi stefnda andmælabréf, dags. 9. apríl 2015. Ekki er þörf á að rekja gang stjórnarsýslumálsins frekar en hér er gert, en þau atvik eru ítarlega rakin í dómi Hæstaréttar Íslands sem vikið er að hér rétt á eftir. Stefndi bauð stefnanda sátt um sektargreiðslu 14. mars 2016, en það sáttarboð var bundið skilyrði um að framsal Nornes á nauðasamningskröfum til stefnanda yrði „leiðrétt“ og að Nornes yrði formlega gerður

eigandi þeirra krafna. Því sáttaboði var ekki tekið og lyktaði stjórnslumálinu með stjórnvaldsákvörðun um álagningu stjórnvaldssektar 19. ágúst 2016.

Stefnandi greiddi álagða sekt, með fyrirvara. Hann höfðaði svo mál til ógildingar á framangreindri ákvörðun stefnda um álagningu stjórnvaldssektar, en til vara stórkostlegrar lækkunar hennar. Með dómi Héraðsdóms Reykjavíkur 10. júlí 2017, sem staðfestur var með vísan til forsendna með dómi Hæstaréttar Íslands frá 27. september 2018 í máli nr. 639/2017, var stjórnvaldssekt sú sem stefndi hafði gert stefnanda 19. ágúst 2016 felld niður að öllu leyti, þótt ekki væri orðið við kröfu stefnanda um ógildingu stjórnvaldsákvörðunar stefnda.

Klakki óskaði með bréfi, dags. 30. maí 2016, á ný eftir leiðbeiningum stefnda, með vísan til 7. gr. stjórnslulaga. Var þar m.a. spurt hvort stefndi teldi stefnanda og Rask ehf. vera „CBI lender“ í skilningi nauðasamnings félagsins og hvort geymdar greiðslur Klakka til stefnanda og Rasks ehf. á grundvelli nauðasamningsins færu í bága við einhver ákvæði laga um gjaldeyrismál.

Bréfi Klakka frá 30. maí 2016 svaraði stefndi með bréfi, dags. 28. september 2016. Í niðurlagi bréfsins segir:

„Fyrir liggur að félögin Rask ehf. og P153 ehf. fengu nauðasamningskröfur sínar á hendur Klakka ehf. framseldar frá erlendum aðilum í skilningi laga nr. 87/1992, um gjaldeyrismál. Eins og að framan greinir hefur Seðlabanki Íslands haft til rannsóknar mál sem tengist kröfum þeirra á hendur Klakka ehf. en þeim málum hefur nú verið lokið af hálfu Seðlabankans.

Líkt og fyrr segir eru fjármagnshreyfingar á milli landa takmarkaðar af ákvæðum laga nr. 87/1992, um gjaldeyrismáls. Umbjóðandi yðar, Klakki ehf., og kröfuhafar félagsins, Rask ehf. og P153 ehf., eru innlendir aðilar skv. 1. mgr. 1. gr. sömu laga, og eru því fjármagnshreyfingar á milli þeirra einungis takmarkaðar ef þær fara yfir landamæri, þ.e. til eða frá Íslandi. Af framansögðu er ljóst að takmarkanir laganna á fjármagnshreyfingum á milli landa standa ekki í vegi fyrir útgreiðslum frá Klakka ehf., vegna nauðasamnings félagsins, að því marki sem félögin eigi rétt til slíkra greiðslna á grundvelli nauðasamningsins, þau séu raunverulegir eigendur krafanna og beri fjárhagslega áhættu af eignarhaldi þeirra, fari fjármagnshreyfingin ekki yfir landamæri.“

Með bréfi degi síðar, 29. september 2016, óskaði Klakki staðfestingar stefnanda á því að hann væri raunverulegur eigandi kröfunnar og bæri fjárhagslega áhættu af

eignarhaldi hennar, en væri svo teldi Klakki fullnægjandi staðfestingu liggja fyrir á því að stefnandi ætti tilkall til greiðslu í samræmi við ákvæði nauðasamningsins. Tekið var fram að fjárhæð kröfunnar næmi alls 483.566.224 krónum og að auki ætti stefnandi tilkall til hlutdeildar í ávöxtun geymdra greiðslna í samræmi við ákvæði nauðasamningsins að fjárhæð 37.159.942 krónur. Samtals næmi þetta 520.726.166 krónum. Var áréttað að stefnandi ætti ekki tilkall til frekari vaxta en þeirra sem leiddi af nauðasamningnum. Í kjölfar staðfestingar stefnanda á framangreindum skilyrðum fóru greiðslur til hans, samtals að framangreindri fjárhæð, fram 4. október 2016, að stærstum hluta í íslenskum krónum, en að hluta til í erlendum myntum.

Til viðbótar skal þess getið að stefnandi höfðaði mál á hendur Klakka 13. september 2016 til innheimtu kröfunnar, sem þá var enn ógreidd, og var Seðlabanka Íslands stefnt til réttargæslu. Því máli lauk með dómi Héraðsdóms Reykjavíkur 24. apríl 2017 í máli nr. E-2872/2016, þar sem Klakki var sýknaður af aðalkröfu stefnanda. Taldi dómurinn aðstæðum stefnda verða jafnað til þess að honum hefði verið ómögulegt að efna skyldu sína gagnvart stefnanda vegna ytri óviðráðanlegra atvika og að efndaskylda hans hefði ekki orðið virk fyrir en breytt afstaða réttargæslustefnda lá fyrir, sbr. bréf hans 28. september 2016. Ætti stefnandi því ekki rétt til dráttarvaxta. Varakröfu sem stefnandi setti fram undir rekstri málsins var vísað sjálfkrafa frá dómi, þar sem hún var talin raska grundvelli málsins. Í dómi héraðsdóms kemur m.a. fram að varakrafan byggðist á því að greiðslan 4. október 2016 hefði ekki falið í sér fullar efndir kröfu hans þar sem stefnda hafi borið að ávaxta kröfu stefnanda í íslenskum krónum í stað fleiri mynta og ætti þar af leiðandi að standa stefnanda skil á svokölluðum neikvæðum gengismun.

Stefnandi beindi skaðabótakröfu að stefnda með bréfi, dags. 15. nóvember 2018, vegna þess tjóns sem hann hefði orðið fyrir vegna þess að greiðslur Klakka drógust. Krafist var bóta að fjárhæð 89.459.562 krónur, sem samsvarar aðalkröfu stefnanda í þessu máli, auk dráttarvaxta. Sama dag beindi stefnandi kröfu að Klakka að fjárhæð 18.389.744 krónur, auk dráttarvaxta, og tekið var fram að um væri að ræða sömu kröfu og sett hefði verið fram sem varakrafa undir rekstri máls nr. E-2872/2016 og vísað var sjálfkrafa frá dómi. Bæði stefndi og Klakki höfnuðu þeim kröfum sem að þeim var beint með bréfum, dags. 5. og 17. desember 2018.

Höfðaði stefnandi þá mál þetta, en jafnframt mál á hendur Klakka. Málið á hendur Klakka var fellt niður að ósk stefnanda í maí 2019. Fyrir liggur yfirlýsing

fyrirsvarsmanns stefnanda um að krafa sú sem gerð var í því máli hafi ekki fengist greidd, hvorki frá Klakka né nokkru öðru félagi.

Við aðalmeðferð málsins gaf Marinó Marinósson, stjórnarformaður stefnanda, aðilaskýrslu. Staðfesti hann meðal annars að hann væri annar af tveimur eigendum Nornes, skráðs eiganda stefnanda. Þá kom fram að stefnandi hefði selt nauðasamningskröfur sínar á hendur Klakka. Uppgjör lánsamnings við Nornes hafi enn ekki farið fram og því sé enn óvíst um fjárhagslega niðurstöðu af þeim viðskiptum.

II

Málsástæður stefnanda

Stefnandi kveðst eiga fjárréttindi á hendur Klakka og eiga rétt til greiðslna samkvæmt þeim í krónum. Stefnandi byggir á því að stefndi hafi í upphafi árs 2015 gefið Klakka ólögmat fyrirmæli um að stöðva greiðslur til stefnanda, án þess að tilkynna það stefnanda. Af þeirri ástæðu hafi Klakki engar greiðslur innt af hendi til stefnanda, heldur lagt þær á sérstakan vörslufjárreikning. Þar hafi að ósekju hlaðist upp háar fjárhæðir sem borið hafi alls óviðunandi ávöxtun. Þetta ástand hafi staðið yfir til loka september 2016, er stefndi hafi loks viðurkennt ólögmati fyrri fyrirmæla. Þá fyrst hafi Klakka verið unnt að greiða stefnanda vörsluféð ásamt vöxtum og það hafi Klakki gert þann 4. október 2016.

Stefnandi byggir á því að Seðlabanki Íslands beri skaðabótaábyrgð á öllu því tjóni sem af þessu hafi hlotist fyrir stefnanda, en til frádráttar kröfum stefnanda komi sú ávöxtun sem vörsluféð hafi borið á meðan.

Skaðabótaskylda

Nánar byggir stefnandi á því að stefndi hafi valdið honum tjóni með saknæmum og ólögmatum hætti þegar hann stöðvaði greiðslur Klakka til stefnanda. Framsöl krafna til stefnanda hafi verið einkaréttarlega gild, það hafi stefndi viðurkennt.

Stefndi hafi hvorki haft lagaheimild til að lýsa yfir ógildi slíkra framsala né til að stöðva greiðslur til framsalshafa samkvæmt skuldaskjölum. Stefnandi hafi verið réttmætur eigandi fjárréttinda á hendur Klakka og hafi, eins og allir aðrir innlendir kröfuhafar Klakka, átt að fá greiðslur frá Klakka á réttum tíma.

Stefndi hafi stöðvað þessar greiðslur um langt skeið en að endingu viðurkennt að hafa farið villur vegar með bréfi, dags. 28. sept. 2016. Í kjölfarið, eða 4. október 2016, hafi Klakki greitt stefnanda 520.726.165 krónur. Inni í þeirri fjárhæð hafi verið vextir

sem bættust við vörsluféð frá 1. apríl 2015 að fjárhæð 3.731.020 krónur. Sú ávöxtun sé afleit og langt frá því að svara til þeirra vaxta sem stefnandi hefði þurft að njóta til að fyrirbyggja tjón vegna greiðsludráttarins. Skýrist þetta m.a. af því að í febrúar 2016 virðist Klakki hafa skipt hluta fjármuna stefnanda, sem stefndi hafði stöðvað greiðslu á, í erlendar myntir. Vegna styrkingar krónunnar frá þeim tíma til greiðsludags hafi því myndast svonkallaður „neikvæður gengismunur“ að fjárhæð 18.389.744 krónur sem dregið hafi enn frekar niður þegar óásættanlega ávöxtun. Þessi „neikvæði gengismunur“ hefði aldrei getað átt sér stað nema fyrir stöðvun stefnda á greiðslum. Þá hefði hann aldrei átt sér stað nema fyrir óheyrilegar tafir sem urðu á meðferð stjórnarsýslumálsins hjá stefnda, en með bréfi 5. mars 2015 hafi bankinn lýst því yfir að hann hefði „lokið rannsókn“ málsins. Frá þeim tíma hafi því enginn vafi getað leikið á atvikum auk þess sem ekkert hafi réttlætt að ákvörðun í málinu væri dregin eða greiðslur stöðvaðar.

Þeirri viðleitni stefnda, og beinum fyrirmælum um, að stöðva greiðslur Klakka til stefnanda megi jafna til kyrrsetningar fjármuna stefnanda í krafti opinbers valds. Engin lagaheimild hafi þó staðið til þessa. Ítrekar stefnandi að stefndi hafi viðurkennt að stefnandi hafi verið kominn að fjárréttindum sínum með einkaréttarlega gildu framsali. Málið sé síðan enn alvarlegra fyrir þá sök að stefndi hafi aldrei tilkynnt stefnanda að bankinn hefði í hyggju að ákveða að stöðva greiðslurnar, eins og skylt hefði verið skv. 14. gr. stjórnarsýslulaga nr. 37/1993. Stefnandi hafi því ekki notið andmælaréttar, sbr. 13. gr. stjórnarsýslulaga, og ákvörðun hafi ekki einu sinni verið tilkynnt honum, sbr. 20. gr. laganna. Réttaröryggisreglur stjórnarsýslulaga hafi því verið að engu hafðar og réttaröryggi stefnanda skert mjög verulega. Auki þetta mjög á saknæmi þessara ráðstafana stefnda.

Réttarkerfið bjóði upp á leiðir til kyrrsetningar fjármuna. Þau úrræði byggist á því sjónarmiði að slík skerðing stjórnarskrárvarins eignarréttar, sbr. 72. gr. stjórnarskrár, geti því aðeins farið fram að reistar séu viðhlítandi skorður við slíku og réttaröryggi sé tryggt. Stefndi hafi sniðgengið lögmæt úrræði til kyrrsetningar freklega og kosið að ólögum að koma fram vilja sínum með gerræðislegum aðgerðum án allrar lagastoðar.

Féboðaábyrgð stefnda á þessu framferði geti vart verið vægari en hefði orðið ef bankinn hefði kosið að leita kyrrsetningar eftir lögmætum leiðum. Ábyrgð bankans við þær aðstæður hefði verið hlutlæg en þeim sem óski kyrrsetningar beri að svara bótum án tillits til sakar. Vafalaust megi því heita að löglausar athafnir bankans baki honum bótaábyrgð.

Nánar um tjón og kröfugerð

Stöðvun stefnda á greiðslum til stefnanda hafi orsakað tjón sem teljist sennileg afleiðing stöðvunarinnar, sbr. fyrrgreinda umfjöllun um afleita ávöxtun fjármuna. Stefnandi eigi rétt til tjónsbóta sem miðist við þá vexti sem hann hefði ella getað áunnið sér. Í lögum nr. 38/2001 sé að finna lögákveðin viðmið sem horfa megi til við mat á þessu.

Aðalkrafa

Aðalkrafa stefnanda miðist við að hann eigi rétt til skaðabóta sem svari til þess að Klakki hefði greitt honum kröfur hans með dráttarvöxtum skv. 1. mgr. 6. gr. laga nr. 38/2001. Þessar greiðslur hafi átt að fara fram 30. janúar 2015, 380.250.360 krónur, 1. apríl 2015, 40.474.417 krónur, 21. desember 2015, 8.151.756 krónur, 29. janúar 2016, 20.349.959 krónur, 18. mars 2016, 18.783.024 krónur, 15. apríl 2016, 5.827.833 krónur, og 14. september 2016, 9.728.875 krónur. Að auki hefði stefnandi fengið greidda áfallna vexti sem hljóðuðu 31. desember 2014 upp á 29.443.164 krónur en 1. apríl 2015 upp á 33.428.921 krónur. Aðalkrafan reiknist af þessum fjárhæðum, þó þannig að engir dráttarvextir séu reiknaðir fyrir en 1. apríl 2015. Stefnandi hafi valið þann kostinn að leyfa stefnda að njóta þess við kröfugerðina að upplýsingar frá Klakka um ávöxtun vörslufjárins fram til þess dags séu um sumt ófullkomnar. Dráttarvextir séu síðan reiknaðir til 4. október 2016 þegar Klakki innti sína greiðslu af hendi og frá þeirri fjárhæð sem fáist þannig út séu dregnir þeir vextir sem vörslufjárinneign stefnanda bar frá 1. apríl 2015 til 4. október 2016, eða 3.731.020 krónur.

Stefnandi byggir á því að rétt sé að miða við dráttarvexti í þessum efnum fremur en annan vaxtafót. Hæstiréttur hafi t.d. gefið í skyn í dómi 29. nóvember 2012 í máli nr. 158/2012 að dráttarvextir teljist „lögákveðnar meðalhófsbætur“ vegna fjármuna sem hafa verið kyrrsettir að ósekju. Dráttarvextir séu því hæfilegur mælikvarði lágmarkstjóns þegar laust fé er kyrrsett, nema unnt sé að sanna að frekari ávöxtun fjárins hafi tapast. Bótaréttur stefnanda geti vart talist rýrari. Hann eigi því rétt til þess að fá skaðabætur sem svari til þess að Klakki hefði greitt honum kröfur hans með dráttarvöxtum.

Varakrafa

Varakrafan miðist við allar sömu forsendur og aðalkrafan nema hvað áhræri vaxtafót. Í stað dráttarvaxta miðist hún við það að við móttöku fjármuna frá Klakka á gjalddaga hefði stefnandi að lágmarki ávaxtað þá með svokölluðum almennum útlánsvöxtum, eða vöxtum skv. 1. mgr. 4. gr. laga nr. 38/2001. Þeir vextir séu mælikvarði

á þá vexti sem unnt sé að fá með öruggustu útlánnum á hverjum tíma. Verði ekki fallist á aðalkröfuna sé gerð krafa um skaðabætur á þessum grundvelli.

Þrautavarakrafa

Þrautavarakrafan miðist við allar sömu forsendur og aðal- og varakrafan nema hvað áhræri vaxtafót, en hann taki mið af skaðabótavöxtum, eða vöxtum skv. 1. mgr. 8. gr. laga nr. 38/2001. Þeir vextir séu mælikvarði á þá ávöxtun sem tjónþolar séu almennt taldir geta ávaxtað ógjaldfallnar tjónsbætur á. Verði ekki fallist á aðal- eða varakröfu stefnanda séu vandséð þau rök sem geti komið í veg fyrir að þrautavarakrafan nái fram að ganga.

„Neikvæður gengismunur“

Stefnandi tekur fram að hann líti svo á að tjónið sem hann varð fyrir vegna hins „neikvæða gengismunar“ sé alfarið á ábyrgð stefnda. Hefði stefndi ekki stöðvað greiðslurnar með ólögætum hætti og hefði málið ekki dregist úr hömlu í meðferð hans hefði enginn slíkur gengismunur getað stofnast á tímabilinu. Stefnda beri því skylda til að greiða stefnanda bætur án tillits til þessa gengismunar.

Það skuli hins vegar tekið fram að stefnandi líti svo á að Klakka hafi verið óheimilt að skipta vörslufjárneign hans í erlendar myntir. Hann hafi því höfðað mál gegn Klakka í því skyni að endurheimta hinn „neikvæða gengismunur“. Seðlabanka Íslands sé stefnt til réttargæslu í því máli. Takist stefnanda að heimta „neikvæða gengismuninn“ muni hann lækka kröfur sínar á hendur stefnda sem honum nemi. Fjárhæð hins „neikvæða gengismunar“ sé hins vegar svo lág að hún megni ekki að fullnægja aðal- eða varakröfum stefnanda.

Dráttarvaxta í aðal- og varakröfu sé krafist frá 4. október 2016 en þá hafi stefndi viðurkennt að fyrirmælin um stöðvun greiðslna voru ólögæt og þann dag hafi stefnandi loksins fengið vörslufjáreign sína greidda. Hafi því legið fyrir allar upplýsingar sem máli gátu skipt. Um þetta sé vísað til laga nr. 38/2001.

Um lagarök vísar stefnandi einkum til sakarreglunnar, meginreglna um bótaskyldu hins opinbera, lögætisreglu stjórnisýsluréttarins og almennra reglna hans, laga nr. 87/1992 um gjaldeyrismál og laga nr. 38/2001 um vexti og verðtryggingu. Kröfu um málskostnað styðji stefnandi við XXI. kafla laga nr. 91/1991.

III

Málsástæður stefnda

Stefndi byggir sýknukröfu sína einkum á því að ekkert í máli þessu styðji það að hann hafi bakað sér bótaábyrgð með einhverri slíkri háttsemi sem fullnægi almennum skilyrðum skaðabótareglunnar utan samninga, hvað varðar saknæmi, ólögmæti, orsakatengsl og sennilega afleiðingu. Þá hafi stefnandi ekki sýnt fram á að nokkru tjóni sé til að dreifa. Sé kröfugerð og útreikningi stefnanda á ætluðu tjóni sínu mótmælt í heild sem órökstuddum, röngum og ósönnuðum.

Stefndi kveður mál þetta snúast um þá fullyrðingu stefnanda að félagið, eða í raun eigendur þess, hefðu getað hagnast meira af brotum sínum. Leiti stefnandi nú atbeina dómstóla til að sækja þá fjármuni úr hendi stefnda. Þeir hagsmunir sem stefnandi leiti viðurkenningar á séu samkvæmt málalíbúnaði og gögnum hans hagsmunir erlenda félagsins. Þegar af þeirri ástæðu beri að sýkna stefnda á grundvelli aðildarskorts, sbr. 16. gr. laga nr. 91/1991 um meðferð einkamála.

Hagnaður af ráðstöfunum sem fyrir liggur að brotið hafa í bága við ákvæði laga séu hagsmunir sem hvorki sé rétt né eðlilegt að vernda. Ætlað tjón stefnanda sé því ekki tjón sem notið geti réttarverndar skaðabótareglna. Þá leiki vafi á um það hvort sakarefni málsins eigi yfir höfuð undir lögsögu dómstóla. Um það vísar stefndi til dóms Hæstaréttar Íslands í máli nr. 355/2009.

Stefndi leggur áherslu á að brotið hafi verið gegn ákvæðum gjaldeyrislaga með framsali nauðasamningskrafna Klakka ehf. til stefnanda. Sú niðurstaða hafi verið staðfest bæði í héraðsdómi og í Hæstarétti í máli nr. 639/2017. Jafnvel þó að sekt í tilefni af þeim brotum hafi verið felld niður með dómi héraðsdóms, sem staðfestur var af Hæstarétti, feli sú niðurstaða ekki í sér að stefndi hafi gerst sekur um háttsemi sem skapi bótaskyldu gagnvart stefnanda. Til þess þurfi öll skilyrði hinnar almennu sakarreglu að vera uppfyllt, þ.e. að sýnt sé að tjóni hafi verið valdið með saknæmum og ólögmætum hætti og orsakatengsl hafi verið á milli hinnar saknæmu háttsemi og tjónsins. Framangreindum skilyrðum sé ekki fullnægt í þessu máli, en stefndi hafi hvorki sýnt af sér saknæma né ólögmæta háttsemi. Beri því að sýkna stefnda af kröfum stefnanda.

Afskipti stefnda af brotum stefnanda

Samkvæmt dómi Hæstaréttar í málinu nr. 638/2017 hafi stefnandi brotið gegn ákvæðum gjaldeyrislaga með viðskiptunum við Basway Corp og framsali nauðasamningskrafna [á að vera Hrd. 639/2017 og Nornes; innsk. dómara]. Samkvæmt forsendum héraðsdóms í málinu hafi niðurstaða um að fella niður sekt m.a. verið reist á þeim kostnaði og því óhagræði sem meðferð málsins og dómsmálsins hafi

haft í för með sér fyrir stefnanda, en að því athuguðu og með hliðsjón af atvikum málsins hafi einnig þótt rétt að hvor aðili bæri sinn kostnað af málinu. Stefnandi hafi fengið sektarfjárhæðina endurgreidda úr ríkissjóði með vöxtum.

Stefndi hafnar því að afskipti hans af stefnanda í kjölfar brota hans á lögum nr. 87/1992 hafi verið tilefnislaus. Um lögmætar aðgerðir hafi verið að ræða. Stefndi bendir á að hann sé stofnun með lögbundið hlutverk og skyldur, sem beri skylda til þess að bregðast við ef tilefni er til. Rannsókn og málsmeðferð stefnda hafi byggst á lögbundnum skyldum bankans til að hafa eftirlit með og framfylgja ákvæðum gjaldeyrislaga. Málsmeðferð hafi verið í samræmi við ákvæði laganna og ákvæði stjórnarsýslulaga nr. 37/1993. Því sé fráleitt að uppfyllt séu skilyrði sakarreglunnar um ólögmæti og saknæmi.

Samkvæmt lögum um Seðlabanka Íslands nr. 36/2001 beri stefnda að tryggja stöðugleika í gengis- og peningamálum og stuðla að fjármálastöðugleika. Samkvæmt lögum nr. 87/1992 um gjaldeyrismál beri stefnda að hafa eftirlit með því að farið sé að lögnum og stjórnvaldsfyrirmælum sem sett hafa verið á grundvelli þeirra. Fjármagnshöft samkvæmt ákvæðum laga nr. 87/1992, og reglum settum á grundvelli þeirra, hafi verið lögð á í kjölfar efnahagshruns til að stuðla að stöðugleika í gengis- og peningamálum og til að vernda almenna hagsmuni. Að baki lagaákvæðum sem takmarka fjármagnshreyfingar á milli landa og gjaldeyrisviðskipti búi mikilsverðir almannahagsmunir. Þær takmarkanir hafi verið taldar falla innan þess svigrúms sem löggjafanum er eftirlátið að því er varðar takmarkanir á meðferð og ráðstöfun eignarréttinda, með tilliti til bæði 65. gr. og 72. gr. stjórnarskrár Lýðveldisins Íslands nr. 33/1944, og standast skuldbindingar Íslands samkvæmt mannréttinasáttmála Evrópu og samningnum um Evrópska efnahagssvæðið.

Með lögum nr. 134/2008 um breytingu á lögum um gjaldeyrismál og síðari breytingum hafi löggjafinn lagt grundvöll að efnisreglum sem takmörkuðu eða stöðvuðu tiltekna flokka fjármagnshreyfinga og gjaldeyrisviðskipti þeim tengd, sem og það hvernig ætti að fylgja þeim eftir með málsmeðferð, viðurlögum og eftir atvikum refsingum vegna ætlaðra brota á reglunum. Þær reglur hafi miðað við að koma í veg fyrir ótímabæra losun innlendra og erlendra aðila á krónustöðum sínum. Í greinargerð með frumvarpi því sem varð að lögum nr. 134/2008 kom fram að stjórnþingi þyrftu að vera fyrir hendi til að framfylgja ákvæðum laganna, m.a. þeim takmörkunum sem lagt var til að Seðlabankinn hefði heimild til að setja um tiltekna flokka fjármagnshreyfinga og gjaldeyrisviðskipti þeim tengd. Ella gætu aðilar virt slíkar takmarkanir að vettugi án

viðurlaga og heimildin hefði ekki tilætluð áhrif. Hafi ákvæði frumvarpsins um stjórnvaldssektir verið sambærileg viðurlagaákvæðum laga á fjármálamarkaði og í samræmi við ný viðmið um beitingu viðurlaga við efnahagsbrotum.

Samkvæmt því hafi stefnda ekki aðeins verið heimilt, heldur beinlínis skylt, að sinna eftirliti með framfylgd fjármagnshaftanna og taka til rannsóknar meint brot gegn ákvæðum laganna. Á grundvelli þeirrar skyldu hafi stefndi tekið brot stefnanda til rannsóknar, sem og það hvort í útgreiðslum Klakka ehf. á grundvelli ólögðmætra framsala fælist sjálfstætt brot gegn ákvæðum laganna.

Engin stoð sé fyrir þeim málatilbúnaði stefnanda að í samskiptum stefnda við Klakka ehf. hafi falist stjórnvaldsákvörðun um stöðvun greiðslna sem jafna megi til kyrrsetningar, hvað þá að borið hefði að tilkynna stefnanda um þau samskipti eða að veita andmælarétt. Þá hafnar stefndi alfarið þeirri fullyrðingu stefnanda að sú niðurstaða stefnda að fella niður mál Klakka ehf. hafi með einhverjum hætti falið í sér viðurkenningu á því að ólögðmætt hafi verið að taka mál Klakka ehf. til meðferðar. Stefndi bendir á að ákvörðun stjórnvalds um að taka mál til rannsóknar teljist ekki stjórnvaldsákvörðun og eigi málsaðilar því ekki andmælarétt um slíka ákvörðun. Þá séu ákvarðanir um framkvæmd almenns eftirlits með lögum almennt ekki taldar stjórnvaldsákvörðanir. Stefndi hafi tekið viðskipti stefnanda til skoðunar og tilkynnt stefnanda formlega um það í samræmi við ákvæði 14. gr. stjórnsýslulaga, auk þess sem rannsókn og meðferð málsins hafi verið hagað að fullu í samræmi við ákvæði stjórnsýslulaga, m.a. um andmælarétt.

Stefndi kveðst skilja málatilbúnað stefnanda svo að byggt sé á því að ætluð ólögðmæt og sagnæm háttsemi hans felist í því að hafa gefið Klakka ehf. „afdráttarlaus fyrirmæli“ um að stöðva allar greiðslur til stefnanda og að stefndi hafi síðar viðurkennt ólögðmæti þeirra fyrirmæla. Þessum málatilbúnaði kveðst stefndi hafna með öllu. Klakka ehf. hafi verið leiðbeint um afstöðu bankans til háttsemi stefnanda þegar eftir því var leitað. Í svörum stefnda hafi komið fram sú afstaða bankans að framsal nauðasamningskrafanna væri óheimilt og að stefnandi gæti því ekki byggt rétt á slíku framsali. Er stefndi svaraði fyrirspurn Klakka ehf. þann 10. mars 2015 hafi hann þegar verið búinn að tilkynna stefnanda þá niðurstöðu rannsóknar máls hans að um brot á takmörkunum gjaldeyrislaga hefði verið að ræða og leiðbeint um andmælarétt, en auk þess hefði stefnanda verið tilkynnt ríflega mánuði fyrr, eða 2. febrúar 2015, að ákveðið hefði verið að taka ætluð brot hans til rannsóknar. Stefndi bendir auk þess á 12. gr. [á að

vera 13. gr.] lánsþessmings stefnanda og móðurfélagsins þar sem fram kemur að ef yfirvöld teldu einhver ákvæði þessmingsins vera ólögleg þá skyldu þau ákvæði falla niður.

Þegar máli stefnanda var lokið með stjórnvaldsákvörðun hafi verið ljóst að hið ólögmeta framsal nauðasamningskrafna gengi ekki til baka, eins og gert hafði verið að skilyrði í sáttaboði stefnda. Á þeim tíma hafi ekki verið lögfestar heimildir stefnda til að krefjast þess að viðlögðum dagsektum að látið yrði af ólögmetri háttsemi eða að ráðstafanir andstæðar ákvæðum gjaldeyrislaga yrðu leiðréttar, en slík úrræði hafi fyrst verið lögfest eftir að málið var tekið til rannsóknar. Hafi málinu því lokið af hálfu stefnda með því að stefnanda var gerð stjórnvaldssekt fyrir brot sín. Það að stefndi hafi ekki á þeim tíma haft fullnægjandi lagagrundvöll til að krefjast þess að gerningar sem brutu í bága við lög nr. 87/1992 gengju til baka, og það að niðurstaða Hæstaréttar í málinu nr. 639/2017 hafi verið sú að ekki væri ástæða til að gera stefnanda sérstaka sekt fyrir brot sín, jafngildi því ekki að stefndi hafi ekki haft lögmeta og réttmeta ástæðu til að taka brot stefnanda til rannsóknar. Sú afstaða stefnda frá upphafi að um brot gæti verið að ræða hafi verið rétt, eins og bæði héraðsdómur og Hæstiréttur hafi staðfest í málinu nr. 639/2017. Hið sama eigi við um þá ákvörðun stefnda að taka til athugunar hvort greiðslur Klakka ehf. á grundvelli framsalanna brytu í bága við ákvæði gjaldeyrislaga, en ekkert liggi fyrir um að sú ákvörðun hafi verið tilefnislaus.

Stefndi hafnar staðhæfingu stefnanda um að óhóflegur dráttur hafi orðið á málsmeðferð hans. Töluverð samskipti hafi átt sér stað á milli stefnanda og stefnda allt frá því að tilkynnt var um upphaf rannsóknar í febrúar 2015 og þar til stefndi sendi stefnanda sáttaboð í mars 2016. Fyrirspurnum stefnanda um framgang málsins hafi jafnan verið svarað, auk þess sem stefndi hafi einnig tilkynnt að eigin frumkvæði um frekari tafir á meðferð málsins. Tekið hafi verið tillit til þess í niðurstöðu Hæstaréttar í málinu nr. 639/2017 að meðferð málsins hafi tekið 17 mánuði, en dráttur á málsmeðferð veiti hins vegar stefnanda ekki sjálfstæðan rétt til bóta.

Viðskipti stefnanda – eigin áhættutaka – sönnun tjóns

Stefndi byggir á því að ætlað tjón stefnanda sé vanreifað, engum gögnum stutt og með öllu ósannað. Þar sem því ófrávíkjanlega skilyrði skaðabótaábyrgðar samkvæmt sakarreglunni að sýnt sé fram á tjón, skerðingu eða eyðileggingu raunverulegra hagsmuna sé ekki fullnægt beri að sýkna stefnda af öllum kröfum stefnanda. Engin stoð sé fyrir þeim fjarstæðukennda málatilbúnaði stefnanda að jafna megi afskiptum stefnda

af brotum hans til kyrrsetningar fjármuna, sbr. lög nr. 31/1990 um kyrrsetningu, lögbann o.fl.

Ákveðið hafi verið að kaupa nauðasamningskröfur af erlendum kröfuhöfum Klakka ehf. og framselja þær til stefnanda, þrátt fyrir að starfsmaður stefnda hafi þegar í júlí 2014 varað við því að framsöl slíkra krafna á milli innlendra og erlendra aðila væru óheimil samkvæmt ákvæðum gjaldeyrislaga og að málið kynni að vera tekið til rannsóknar. Þá hafi stefndi ítrekað hvatt Klakka ehf. til varkárni varðandi greiðslur í kjölfar slíkra framsala þar sem framsal slíkra krafna frá erlendum aðila til innlends aðila væri óheimilt samkvæmt ákvæðum gjaldeyrislaga, án sérstakrar undanþágu stefnda.

Stefnanda hafi því mátt vera að fullu ljóst að í það minnsta léki vafi á því hvort framsal nauðasamningskrafanna með þessum hætti væri lögmætt. Þrátt fyrir það hafi stefnandi hvorki leitað eftir afstöðu eða leiðbeiningum stefnda þar um né óskað eftir undanþágu frá þeim takmörkunum sem um ræðir, eins og honum hafi verið fært, áður en hann fékk framseldan frá móðurfélagi sínu hluta af þeim kröfum sem Basway Corp. hafði keypt af öðrum erlendum kröfuhöfum. Samkvæmt almennum reglum sé tjónþola skylt að leitast við að takmarka tjón sitt og sinni hann ekki þeirri skyldu geti hann ekki fengið bætur fyrir það tjón sem hann telur sig hafa orðið fyrir. Beri því að sýkna stefnda af kröfum stefnanda. Sú skylda sé lögð á borgarana að hegða sér með þeim hætti að þeir verði ekki fyrir óþarfa tjóni við að staðreyna réttarstöðu sína. Vísar stefndi um það til dóms Hæstaréttar Íslands í máli nr. 442/1993.

Þær aðstæður hafi skapast í kjölfar breytinga á gjaldeyrislögum árið 2012 að erlendir kröfuhafar Klakka ehf. voru reiðubúnir að losa um fjárréttindi sín á verulegum afslætti. Aflandsfélagið Basway Corp. hafi nýtt sér þessar aðstæður og keypt á ríflega árstímabili slíkar kröfur af erlendum kröfuhöfum og framselt að mestum hluta til innlends dótturfélags, en að hluta til Nornes sem um hæl framseldi svo kröfurnar til stefnanda. Leiða megi að því líkum að brot stefnanda hafi þegar skilað þessum aðilum umtalsverðum hagnaði. Skorar stefndi í greinargerð sinni á stefnanda að leggja fram gögn sem sýni fram á kaupverð nauðasamningskrafanna sem síðar voru framseldar til stefnanda og yfirlit um allar greiðslur Klakka ehf. til stefnanda á grundvelli þeirra nauðasamningskrafna. Verði stefnandi ekki við þeirri áskorun muni stefndi fara fram á það við dómara, á grundvelli 68. gr. laga nr. 91/1991, að sú vanræksla verði skýrð svo að stefnandi staðfesti að hagnaður af brotum stefnanda sé langt umfram stefnuþjárhæðir í þessu máli.

Stefndi byggir á því að hvað þetta varði verði að horfa heildstætt á viðskipti móðurfélagsins og stefnanda, en ekki einungis vænta ávöxtun fjármuna í ákveðinn afmarkaðan tíma. Sé hvað það varði auk þess skorað á stefnanda að upplýsa um endanlega eigendur Nornes og þar með þá aðila sem endanlega muni njóta ávinnings af brotum stefnanda.

Kröfuréttindi samkvæmt nauðasamningi Klakka ehf., samtals að nafnvirði 2.018.717.177 krónur, hafi verið framseld til stefnanda frá Nornes. Hafi kröfurnar verið hluti af lánsamningi á milli þessara aðila. Samkvæmt lánsamningunum skuli stefnandi greiða móðurfélaginu lánið 1. júní 2024 [á að vera 31. janúar 2025] með því að afhenda því sömu eða sambærileg fjárréttindi í Klakka ehf. og hann fékk lánuð, þar með talið, án takmörkunar, öll réttindi tilheyrandi þeim fjárréttindum. Stefndi kveðst telja ljóst af tilhögun stefnanda og erlenda móðurfélagsins á framsali nauðasamningskrafna á grundvelli lánsamninganna að stefnandi beri enga fjárhagslega áhættu af eignarhaldi nauðasamningskrafna og ljóst að ekkert tjón hafi né muni myndast hjá stefnanda. Þetta staðfesti stefnandi í raun í stefnu þar sem segi að „endanlegur kostnaður stefnanda af láninu [sé] því óviss“. Stefndi eigi því enga lögvarða hagsmuni af úrlausn um kröfur sínar og komi til skoðunar hvort vísa beri málinu frá dómi skv. 26. gr. laga nr. 91/1991, en að öðrum kosti beri þegar af þeirri ástæðu að sýkna stefnda af öllum kröfum stefnanda.

Í málinu geri stefnandi þær kröfur að hann fái greidda fjárhæð sem svarar til vaxta á þá fjármuni sem Klakki ehf. millifærði á vörslureikning samkvæmt ákvæðum nauðasamningsins, aðallega dráttarvaxta skv. 1. mgr. 6. gr. laga nr. 38/2001, til vara almennra vaxta skv. 1. mgr. 4. gr. sömu laga en til þrautavara skaðabótavaxta skv. 1. mgr. 8. gr. laganna. Stefndi kveðst hafna alfarið málalíbúnaði stefnanda og kröfugerð sem rangri og ósannaðri. Útilokað sé að líta svo á að samið hafi verið fyrir fram um gjalddaga eða að greiðslukrafa stefnanda hafi verið sett fram með réttu, eins og áskilið sé í 5. gr. laga um vexti og verðtryggingu nr. 38/2001. Standi engin lög til þess að miða fjárhæð bóta við dráttarvexti, almenna vexti eða skaðabótavexti, eins og stefnandi byggir á. Stefndi kveðst ekki fallast á að athugasemd í dómi Hæstaréttar í málinu nr. 158/2012, sem stefnandi vísi til, styðji kröfur hans, en þar hafi einmitt sagt að dráttarvextir væru „lögákveðnar meðalhófsbætur vegna vanefnda á greiðslu skuldar“ en ekki, eins og stefnandi haldi ranglega fram í stefnu, „vegna fjármuna sem hafa verið kyrrsettir að ósekju“.

Ekkert liggi fyrir í málinu um annað en að meðferð og ávöxtun þessara fjármuna á vörslureikningi Klakka ehf. hafi verið fullkomlega eðlileg og ásættanleg og auk þess í fullu samræmi við nauðasamning Klakka ehf. sem kröfuhafar félagsins hafi samþykkt og verið bundnir af, þ.m.t. stefnandi og móðurfélag hans. Ekkert liggi heldur fyrir um að stefnandi hafi gert athugasemdir við meðferð eða ráðstafanir Klakka ehf. á fjármununum á þeim tíma sem hann heldur fram að ávöxtun og meðferð þeirra hafi verið óviðunandi. Hefði stefnanda þó verið það í lófa lagið og með því hefði hann getað takmarkað eða komið í veg fyrir ætlað tjón sitt.

Kröfugerð stefnanda hvað þetta varðar sé vanreifuð með öllu, m.a. hvað varði sundurliðun greiðslu Klakka ehf. og hvenær sú ávöxtun sem greidd var í október 2016 féll til. Í gögnum málsins komi fram að ávöxtun fjárréttinda stefnanda hafi á tímabilinu frá 1. apríl 2015 til 4. október 2016 verið 37.159.942 krónur. Í stefnu sé því hins vegar haldið fram að fjárhæð vaxta á þessu tímabili hafi numið 3.731.020 krónum. Þá liggi ekkert fyrir um það hvernig svokallaður „neikvæður gengismunur“ stefnanda sé reiknaður, hvenær fjárhæðir í erlendum myntum féllu til, við hvaða gengi stefnandi miðar o.s.frv. Í gögnum málsins komi fram að greiðsla Klakka ehf. til stefnanda hafi bæði verið í íslenskum krónum og erlendum myntum. Ekkert liggi fyrir um það hvort eða hvenær stefnandi hafi skipt þeim erlendu myntum í íslenskar krónur þannig að svokallaður „neikvæður gengismunur“ hafi raungerst.

Með vísan til alls framangreinds sé ljóst að enginn grundvöllur sé fyrir málalíbúnaði stefnanda á hendur stefnda og því beri að sýkna stefnda af öllum kröfum hans.

Varakrafa

Varakrafa stefnda um stórkostlega lækkun stefnukrafna byggist á sömu málsástæðum og aðalkrafa. Einkum sé byggt á því að stefnandi hafi tekið ákvörðun um fyrirkomulag umræddra viðskipta, kaup á nauðasamningskröfum af aðþrengdum erlendum kröfuhöfum sem tilbúnir voru til að selja þær kröfur á miklum afslætti og því gríðarleg hagnaðarvon í því fólgin að láta reyna á framsal þeirra til stefnanda í bága við takmarkanir gjaldeyrislaga. Þetta hafi stefnandi gert þrátt fyrir að stefndi hafi upplýst stjórnarmann í Rask ehf. í júlí 2014 um að slík framsöl væru óheimil og varað sérstaklega við því að viðskiptin kynnu að verða tekin til rannsóknar, auk þess sem Klakka ehf. hafi ítrekað verið bent á að slík framsöl á milli innlendra og erlendra kröfuhafa væru óheimil án sérstakrar undanþágu frá Seðlabankanum.

Dráttarvaxtakröfu stefnanda sé mótmælt og þess krafist að dráttavextir falli í fyrsta lagi á kröfuna við dómsuppsögu, verði hún á annað borð tekin til greina, enda engin lagaskilyrði til að reikna dráttarvexti frá fyrri tíma.

Krafa um málskostnað byggist á XXI. kafla laga um meðferð einkamála, einkum 129. gr. og 130. gr. laganna. Krafa um virðisaukaskatt á málskostnað byggist á lögum nr. 50/1998 um virðisaukaskatt.

Í greinargerð skoraði stefndi á stefnanda að leggja fram gögn um kaup móðurfélags hans, Nornes AS, á nauðasamningskröfum Klakka, sem staðfesti kaupverð á þeim kröfum. Þá var skorað á stefnanda að leggja fram gögn um eignarhald (endanlega eigendur) Nornes. Stefndi varð ekki við þeirri áskorun.

Með bókun sem lögð var fram í þinghaldi 10. september 2019 fór stefndi fram á það, með vísan til 67. og 68. gr. laga nr. 91/1991 um meðferð einkamála, að dómurinn skýrði synjun stefnanda svo að hann samþykki að hagnaður af brotum hans hafi verið umtalsverður og langt umfram þau viðmið sem stefnandi haldi fram í ýrustu kröfum sínum í aðalkröfu að sé „viðunandi ávöxtun“. Þá var frekari áskorunum beint til stefnanda um gagnaframlagningu, nánar tiltekið að gögn yrðu lögð fram til staðfestingar því að stefnandi væri enn eigandi nauðasamningskrafna á hendur Klakka og gögn er sýndu hvert söluverð nauðasamningskrafna hans hefði verið og aðra skilmála þeirra kaupa. Yrði stefnandi ekki við þeirri áskorun var farið fram á að dómurinn legði til grundvallar að stefnandi hefði þegar selt nauðasamningskröfur sínar og fengið allar kröfur sínar á hendur Klakka, þ.m.t. þær kröfur sem hann gerði í þessu máli, greiddar með kaupverði nauðasamningskrafanna, sbr. 67. og 68. gr. laga nr. 91/1991. Í tilefni af þeirri bókun óskaði stefndi bókað í þingbók að kaup og söluverð á Klakka væri án þýðingar við úrlausn þessa máls og varðaði í engu kröfugrundvöllinn.

IV

Niðurstaða

Með dómi Hæstaréttar Íslands í máli nr. 639/2017 var því slegið föstu að umræddur lánessamningur milli Nornes AS og stefnanda hefði falið í sér fjármagnshreyfingar milli landa sem farið hefðu í bága við 13. gr. b og 13. gr. g í lögum nr. 87/1992 um gjaldeyrismál. Af ástæðum sem nánar eru tilgreindar í þeim dómi var sú stjórnvaldssekt sem stefndi hafði lagt á stefnanda engu að síður felld niður.

Þótt lögbrot stefnanda hafi verið staðfest með nefndum dómi Hæstaréttar verður ekki á það fallist með stefnda að sakarefni málsins sé þannig vaxið að það eigi ekki undir dómstóla, sbr. 1. mgr. 24. gr. laga nr. 91/1991 um meðferð einkamála. Eru því ekki efni til þess að vísa málinu frá dómi, án kröfu, af þeim sökum. Ekki eru heldur efni til að vísa málinu frá dómi, án kröfu, með vísan til 1. mgr. 26. gr. sömu laga.

Stefndi byggir sýknukröfu sína meðal annars á aðildarskorti til sóknar, sbr. 16. gr. laga nr. 91/1991, þar sem þeir hagsmunir sem liggja til grundvallar dómkröfu stefnanda séu í raun hagsmunir hins erlenda móðurfélags þess, Nornes. Þeirri málsástæðu verður að hafna, enda bera gögn málsins það með sér að þær greiðslur sem haldið var eftir af hálfu Klakka, og eru grundvöllur þeirrar skaðabótakröfu sem hér er höfð uppi, voru greiðslur sem tilheyrðu stefnanda og voru að endingu greiddar honum.

Skaðabótakrafa stefnanda styðst við almennar reglur skaðabótaréttar, einkum. sakarregluna og regluna um vinnuveitendaábyrgð. Til þess að stefnandi geti átt rétt til skaðabóta úr hendi stefnda þarf hann að sýna fram á að hann hafi orðið fyrir tjóni af völdum saknæmrar og ólögmætrar háttsemi starfsmanna stefnda og að það tjón teljist sennileg afleiðing af þeirri háttsemi.

Stefnandi byggir á því að stefndi hafi um langt skeið og með ólögmætum og saknæmum hætti „stöðvað“ greiðslur Klakka til hans en að endingu „viðurkennt villur síns vegar“ með bréfi, dags. 28. september 2016. Hafi sú háttsemi valdið stefnanda því tjóni sem hann krefst bóta fyrir og felist í mismun á þeim vöxtum sem hann telur að hann hafi átt rétt á og þeirri „afleitu“ ávöxtun sem hann fékk þegar Klakki innti loks hinar geymdu nauðasamningsgreiðslur af hendi 4. október 2016.

Það er grundvallarskilyrði skaðabótaréttar samkvæmt sakarreglunni að tjóni hafi verið valdið með ólögmætri og saknæmri háttsemi ætlaðs tjónvalds. Ljóst er að það var Klakki, en ekki stefndi, sem ákvað að halda eftir nauðasamningsgreiðslum til stefnanda í lok janúar 2015, enda var það í höndum Klakka, en ekki stefnda, að taka slíka ákvörðun. Eins og málið liggur fyrir verður að hafna öllum málsástæðum stefnanda sem lúta að því að stefndi hafi bannað eða „stöðvað greiðslur“ eða gefið Klakka „afdráttarlaus fyrirmæli“ um að stöðva allar greiðslur til stefnanda „í krafti opinbers valds“, að því leyti sem sá málalátillitun verður skilinn bókstaflega. Af því leiðir að einnig verður að hafna öllum málsástæðum sem lúta að því að stefndi hafi engar lagaheimildir haft til að stöðva greiðslur Klakka til stefnanda, að hann hafi sniðgengið reglur um kyrrsetningu, sbr. lög nr. 31/1990, og að hann hafi sniðgengið ákvæði 13., 14. og 20. gr. stjórnsýslulaga, með

„ákvörðun“ bankans um að „stöðva greiðslurnar“, enda var engin ákvörðun tekin af hálfu stefnda um að kyrrsetja fé eða stöðva greiðslur. Tilvísun stefnanda við munnlegan málflutning til dóms Héraðsdóms Reykjavíkur í máli nr. E-2872/2016, þar sem vísað var til þeirrar meginreglu að enginn geti komið sér hjá því að hlýða „yfirvaldsboði“ í brád, til stuðnings því að Klakka hafi verið ókleift að inna af hendi greiðslu til stefnanda, haggar þessu ekki.

Sé málatilbúnaður stefnanda ekki skilinn svo bókstaflega felst þó í honum staðhæfing um að tiltekna athafnir og yfirlýsingar stefnda hafi leitt til þess að Klakka varð í reynd annað óhjákvæmilegt en að stöðva greiðslur til stefnanda, og að í þeim athöfnum og yfirlýsingum stefnda felist sagnæmt og ólöglegt athæfi af hans hálfu sem standi í orsakatengslum við ákvörðun Klakka um að stöðva greiðslur og að sú ákvörðun teljist sennileg afleiðing af háttsemi stefnda.

Í stefnu er í þessu sambandi í fyrsta lagi vísað til tölvubréfs stefnda til Klakka 28. janúar 2015, þar sem Klakka hafi verið „hótað rannsókn“. Efni þess bréfs er rakið í kafla I hér að framan. Ekki hafa verið færð viðhlítandi rök fyrir því að í því tölvubréfi felist ólöglegt og sagnæmt háttsemi af hálfu stefnda, þótt varað hafi verið við því að bankinn kynni í krafti eftirlitshlutverks síns að taka greiðslur Klakka til stefnanda til rannsóknar.

Í öðru lagi er í stefnu vísað til bréfs stefnda til Klakka, dags. 5. mars s.á, en þar er um misritun að ræða og kom fram við munnlegan málflutning að átt er við svarbréf stefnda, dags. 10. mars 2015, við beiðni Klakka um leiðbeiningar með bréfi 5. mars s.á. Byggir stefnandi á því að í því bréfi hafi stefndi lýst þeirri afstöðu að framsölin frá Basway til stefnanda væru ógild og að Basway teldist enn „réttmætur eigandi“ réttindanna. Greiðslur Klakka til stefnanda væru því andstæðar lögum nr. 87/1992. Byggir stefnandi á því að stefndi hafi horfið frá þessari afstöðu með bréfi, dags. 28. september 2016.

Þeir hlutar bréfa stefnda til Klakka frá 10. mars 2015 og 28. september 26. september sem stefnandi vísar sérstaklega til eru raktir orðrétt í kafla I hér að framan. Fallist er á það með stefnanda að af bréfum þessum megi sjá að afstaða stefnda til þess hvort hann teldi Klakka heimilt að inna af hendi umræddar nauðasamningsgreiðslur til stefnanda hafi breyst er síðara bréfið var ritað. Verður ekki annað séð en að breytt afstaða stefnda hljóti að helgast af því að skilningur hans á málinu eða lagatúlkun hans hafi breyst á meðan á rekstri stjórnsýslumálanna gagnvart stefnanda og Klakka stóð.

Í dómafrankvæmd um skaðabótaskyldu stjórnvalda á grundvelli sakarreglunnar vegna athafna og ákvarðana í stjórnarsýslunni hefur verið við það miðað að þótt lagatúlkun stjórnvalds reynist ekki rétt, og skilyrði um ólögmæti teljist þar með uppfyllt, leiði það ekki sjálfkrafa til bótaskyldu, heldur verður skilyrðið um saknæmi starfsmanna stjórnvalds jafnframt að vera uppfyllt. Um það má til hliðsjónar vísa til dóma Hæstaréttar Íslands frá 4. maí 2016 í máli nr. 585/2015 og frá 19. október 2017 í máli nr. 684/2016.

Stefnandi hefur ekki fært fyrir því viðhlítandi rök að starfsmenn stefnda hafi, með því að breyta afstöðu sinni til heimildar Klakka til þess að inna umræddar greiðslur af hendi, eins og framangreind bréf sýna, eða með öðrum hætti, sýnt af sér saknæma háttsemi. Enga stoð er fyrir því að finna í dómi Hæstaréttar í máli nr. 639/2017 eða í dómi Héraðsdóms Reykjavíkur í máli nr. E-2872/2016. Ekki verður annað séð en að stefndi hafi virt málsmeðferðarreglur stjórnarsýslulaga við meðferð máls stefnanda. Þá verður ekki annað séð en að stefndi hafi leitast við að svara fyrirspurnum sem til hans var beint á grundvelli 7. gr. stjórnarsýslulaga, t.d. frá Klakka, ítarlega, tímanlega og með rökstuddum hætti.

Þegar af þeirri ástæðu að á það skortir að skilyrði sakarreglunnar um saknæmi teljist uppfyllt verður að sýkna stefnda af skaðabótakröfu stefnanda í máli þessu. Reynir þá ekki á það hvort önnur skilyrði sakarreglunnar, um ólögmæti, orsakatengsl og sennilega afleiðingu, teljast uppfyllt og ekki gerist þörf á að svara öðrum málsástæðum aðila sem hafðar eru uppi um þau skilyrði eða aðra þætti málsins. .

Samkvæmt öllu framanrituðu verður stefndi sýknaður af öllum dómkröfum stefnanda í máli þessu.

Með hliðsjón af málsúrslitum, sbr. 1. mgr. 30. gr. laga nr. 91/1991, verður stefnanda gert að greiða stefnda málskostnað, sem þykir hæfilega ákveðinn eins og í dómsorði greinir. Hefur þá verið tekið tillit til virðisaukaskatts, í ljósi þess að stefndi er ekki virðisaukaskattsskyldur aðili. Við ákvörðun málskostnaðar er einnig tekið tillit til málskostnaðarákvörðunar í máli nr. E-130/2019 sem rekið var og dæmt samhliða máli þessu.

Hildur Briem héraðsdómari kveður upp dóm þennan, að gættu ákvæði 1. mgr. 115. gr. laga nr. 91/1991. Dómari og lögmennt aðila voru sammála um að ekki væri þörf á endurflutningi málsins þótt dómsuppsaga drægist fram yfir lögbundinn frest.

Dómsorð:

Stefndi, Seðlabanki Íslands, er sýkn af öllum dómkröfum stefnanda, 1924 ehf., í máli þessu.

Stefnandi greiði stefnda 750.000 krónur í málskostnað.

Hildur Briem